

#TarkkaFyrkka – rahahuolia?

Ohjaajan opas

asiakastieto

TARKKA
FYRKKA

NUORTEN
AKATEMIA

asiakastieto

Työpajan runko

Työpajan kesto on 75 minuuttia. Tehtävien kestot viitteellisiä.

- 1 Aloitus (3 min)
- 2 Kahoot-tietovisa (10 min)
- 3 Tehtäväkortit: Lasku maksamatta? (25 min)
- 4 Keneltä pyydän apua? (5 min)
- 5 Keskusteluharjoitus parin kanssa (7 min)
- 6 Ryhmäkeskustelu: Mikä on paras tapa auttaa? (5 min)
- 7 Miten ottaa puheeksi? (10 min)
- 8 Mistä saan apua? (5 min)
- 9 Palaute, kertaus ja kiitos (5 min)
- + Liite: Ekstratehtävä: Viisi kertaa miksi

Nuoret, raha ja taloudenhallinta liittyvät keskeisesti yhteen. Nuoruus on aikaa, jolloin itsenäistytään ja otetaan vastuuta omasta elämästä, myös talousasioista. Tähän nuori tarvitsee tietoa ja tukea. Nuorten talousosaamisessa on suuria eroja: jotkut säästävät osakkeisiin ja rahastoihin toisten painiessa maksamattomien laskujen ja riittämättömien tulojen kanssa. Oman paineensa tuo kulutusyhteiskunta sekä oman identiteetin etsintä ja muodostaminen. Oman talouden vastuullinen hallinto on tärkeä osa elämää ja onnistunutta itsenäistymistä.

TarkkaFyrkka - Rahahuolia? -työpajojen lähtökohtana on kannustaa nuoria oman taloudenhallinnan ajatteluun sekä herättää ajatuksia omien luottotietojen merkityksestä. Työpajoissa käsitellään rahan ja velkaantumiseen liittyviä tunteita ja annetaan työkaluja rahasta puhumiseen, avun hakemiseen sekä oman tilanteen selvittämiseen silloin, kun velkaantuminen uhkaa muodostua kierteeksi.

Työpajoissa nuoret pääsevät pohtimaan omaa taloudenhallintaansa sekä mitä voi käydä, jos laskuja ei maksa ajoissa. Työpajoissa vahvistetaan nuorten taloustietämystä ja kartutetaan oman taloudenhallinnan osaamista toiminnallisista ja osallistavista menetelmistä. Toiminnallisena menetelmänä käytämme esimerkiksi ryhmätyöskentelyä, pelejä sekä vuorovaikutteista keskustelua työpajaohjaajan ja nuorten välillä.

Työpajat ovat osa Nuorten Akatemian ja Suomen Asiakastieto Oy:n yhteistä hanketta, jolla pyritään ennaltaehkäisemään nuorten taloudellisia vaikeuksia.

Ohjaajan materiaalit työpajaa varten:

- Printtaa jokaiselle ryhmälle tehtäväkortit, joihin kuuluu kuusi käsitettä, kuusi selitettä ja neljä Pelasta tilanne! -korttia
- Printtaa itsellesi tämä käsikirjoitus tai ota mukaan sähköisenä
- A4-paperia, kyniä, tusseja, pieniä post-it-lappuja
- Kahoot-tietovisa (tarkista toimivuus ennakkoon)
- #TarkkaFyrkka Power Point -esitys

Diat 1 ja 2

Aluksi virittäydytään teemaan käymällä ryhmän kanssa läpi ohjaajan oppaan johdannossa olevat asiat.

2. Kahoot-tietovisa

10 min

Dia 3

Kahoot-palveluun on tehty kyselylomake, johon nuoret vastaavat yksin tai pienryhmissä käyttämällä yhtä älylaitetta. Nuoret kirjautuvat sivustolle pelin koodilla osoitteessa kahoot.io. Kahoot-sovelluksen voi myös ladata laitteelle, mutta se ei ole välttämätöntä.

Kahoot-palvelun saa toimimaan työpajoissa seuraavasti:

1. Kirjaudu luokan koneella sisään Kahoot-palveluun.
2. Valitse TarkkaFyrkka-kysely.
3. Näytölle tulee näkyviin pin-koodi, jolla oppilaat pääsevät kirjautumaan sisään omilla älylaitteillaan.
4. Oppilaat saavat valita itselleen tai ryhmälleen pikaisesti nimimerkin.
5. Näytöllä näkyy mukaan tulleet nimet, joten kyselyn voi aloittaa, kun kaikki ovat päässeet tietokilpailuun sisään.
6. Kyselyssä on kuusi kysymystä, joissa jokaisessa on neljä vastausvaihtoehtoa. Ohjaaja lukee kysymykset ja vastausvaihtoehdot. Oppilailla on 30 sekuntia aikaa vastata kysymyksiin. Kysymysten välissä kerrotaan oikeat vastaukset. Oppilaille annetaan myös mahdollisuus keskustella ja kysyä aiheesta lisää.
7. Tietokilpailun lopuksi voidaan katsoa yhdessä, mikä joukkue tai nimimerkki on voittanut.

Vinkki: Tietotekniset ongelmat ovat mahdollisia. Siinä tapauksessa tietokilpailun voi toteuttaa myös lukemalla kysymykset ohjaajan oppaasta, jolloin oppilaat voivat vastata kysymyksiin paperille.

Tietokilpailun kysymykset:

1. Kun minulla ei ole tarpeeksi rahaa maksaa laskua eräpäivään mennessä niin:

- a) Odotan, että saan rahaa ja maksan laskun myöhässä
- b) Pyydän velkojalta lisäaikaa laskun maksamiseen
- c) Lainaan rahaa joltain
- d) Jätän häpeissäni maksamatta

Ohjaaja kertoo: Tässä tehtävässä esitetään useita mahdollisia vaihtoehtoja, joista B ja C ovat kannatettavimpia. Ensisijaisesti kannattaa aina pyytää lisäaikaa laskun maksamiseen, mutta jossain tapauksessa voi olla ok lainata rahaa. Jos laskua ei maksa ollenkaan tai ajoissa, tulee se pidemmän päälle kalliiksi.

2. Kuka on velkoja?

- a) Valtio
- b) Ulosottomies
- c) Alkuperäisen laskun lähettäjä
- d) Perintätoimisto

Ohjaaja kertoo: Oikea vastaus on C. Velkoja on aina se, joka on alun perin lainannut rahaa tai tarjonnut palvelun/tuotteen, eli alkuperäinen laskun lähettäjä.

3. Milloin tulee maksuhäiriömerkintä?

- a) Kun saan maksumuistutuksen
- b) Perintätoimiston kirjeen jälkeen
- c) Kun lasku on mennyt ulosottoon, etkä pysty maksamaan sitä
- d) Kun minulla on monta laskua, joita en ole maksanut

Ohjaaja kertoo: Oikea vastaus on C.

4. Maksuhäiriömerkintä voi vaikuttaa negatiivisesti:

- a) Opintolainan saamiseen
- b) Verkkopankkitunnuksen saamiseen
- c) Asunnon saamiseen
- d) Asumistuen saamiseen

Ohjaaja kertoo: Oikeat vastaukset ovat A ja C. Maksuhäiriömerkintä ei vaikuta yhteiskunnan maksamiin tukiin. Jotkut pankit eivät myönnä opintolainaa sellaisille henkilöille, joilla on maksuhäiriömerkintä.

5. Mikä on maksuhäiriömerkinnän idea?

- a) Estää rikoksia
- b) Pelastaa velkainen henkilö veloistaan
- c) Työnantaja voi selvittää, onko minulla rahaongelmia
- d) Estää velkaongelman kasvaminen

Ohjaaja kertoo: Oikea vastaus on D. Maksuhäiriön tarkoitus on lopettaa ylivelkaantumisen kierre.

6. Mikä näistä on perintätoimisto?

- a) Lowell Suomi Oy
- b) Intrum Oy
- c) Perintäritari Oy
- d) Tehoperintä Oy

Ohjaaja kertoo: Kaikki ovat oikein. Perintätoimistoja on paljon.

3. Tehtäväkortit: Lasku maksamatta?

25 min

Diat 4-8

Tehtävässä osallistujat tutustuvat tehtäväkorttien avulla velkaantumisprosessiin ja siihen, miten maksuhäiriömerkinnän saa. Samalla he saavat tietoa siitä, mihin maksuhäiriömerkintä luottotiedoissa vaikuttaa, ja miten ja milloin maksuhäiriömerkinnän voi estää.

Tähän tarvitaan: käsitekortit ja selitykset sekä Pelasta tilanne! -kortit.

Vaiheet:

1. Jakaudutaan ryhmiin.
2. Ohjaaja jakaa ryhmille käsitekortit ja selitekortit. Ryhmillä on kolme minuuttia aikaa yhdistää käsitteet ja selitteet. Kun ryhmät ovat valmiita, käydään läpi yhdessä, mitkä niistä kuuluvat yhteen.

3. Ohjaaja pyytää ryhmiä laittamaan käsitteet aikajanalle. Mitä tapahtuu ja missä järjestyksessä? Aikaa on kolme minuuttia. Kun ryhmät ovat valmiita, käydään yhteisesti läpi oikea aikajärjestys.
4. Ohjaaja jakaa neljä Pelasta tilanne -korttia jokaiselle ryhmälle. Ryhmillä on minuutti aikaa miettiä, mihin kohtiin ne voisi aikajanalla asettaa. Kun ryhmät ovat valmiita, käydään läpi kohtia, joissa kannattaa olla yhteydessä velkojaan ja sopia maksusta ennen kuin tilanne pahenee.
5. Lopuksi kerätään kaikki tehtäväkortit pois.

Selitekorteissa on numerot, ja oikeat sana-selitys-parit löytyvät dialta 6. Aikajanan oikea järjestys ja pelasta tilanne –korttien paikat ovat Power Point -esityksessä, dia 8.

Dialla 9 on vielä lyhyt tiivistys siitä, mikä maksuhäiriömerkintä on ja millaisia vaikutuksia sillä on.

4. Keneltä pyydän apua?

5 min

Dia 10

Tehtävän tarkoitus on herätellä miettimään, onko omassa elämässä joku tai joitakin tahoja, jotka auttavat tarpeen tullen.

Tähän tarvitaan: pieniä post it -lappuja, kyniä

Vaiheet:

1. Ohjaaja pyytää jokaista osallistujaa ottamaan yhden post it- lapun, miettimään aluksi hetki hiljaa itsekseen ja kirjoittamaan sitten lapulle se henkilö tai taho, jolta hän pyytäisi apua, jos hänellä olisi taloudellisia huolia. Lapulle ei ole pakko kirjoittaa henkilön nimeä, ellei halua, esim. ”sisko” riittää.
2. Ohjeistetaan jokaista tuomaan oma lappunsa seinälle.
3. Ohjaaja käy laput läpi ja/tai kommentoi vastauksia lyhyesti. Huom! Vastauksien läpikäymisessä kannattaa olla mukana sekä huumoria että sensitiivisyyttä. Mikäli joku on vastannut esim. ”en tiedä” tai ”en keneltäkään”, keskustelkaa yhdessä siitä, mistä apua voisi saada.

Diat 11-12

Talousvaikeuksiin liittyy usein ahdistaviakin tunteita, kuten häpeää, surua, pelkoa, vihaa tai alemmuudentunnetta. Niitä vältelläksemme emme aina uskalla pyytää apua riittävän ajoissa. On olennaista ymmärtää, että ikävätkin tunteet ovat tavallisia, eikä niitä voi estää, mutta niistä huolimatta on toimittava ja pyydettävä apua. Seuraavan tehtävän tarkoitus on saada osallistujat pohtimaan sitä, miltä rahavaikkeudet tuntuvat.

Huom! Keskustelun aikaansaaminen voi (ryhmästä riippuen) vaatia ohjaajalta kyselyä ja herättelyä. Tähän kannattaa valmistautua ennakkoon esimerkiksi pohtimalla esimerkkivastauksia.

Tähän tarvitaan: Kyniä ja paperia (A4) jokaiselle parille

Vaiheet:

1. Osallistujat jaetaan pareihin (myös kolmen ryhmät toimivat).
2. Katsokaa Power Point -esityksestä sivu 11 ja lukekaa siinä (ja alla) oleva teksti. Ohjaaja voi myös kertoa sen omin sanoin.

”Olet opiskelija ja asut vuokra-asunnossa. Tulosi ovat niin pienet, että tilisi on tyhjä, kun olet maksanut vuokran ja käynyt kaupassa. Lisäksi sähkö-, puhelin- ja vakuutuslaskut pitäisi maksaa. Olet jättänyt jokusen laskun maksamatta tai maksanut niitä myöhässä, etkä uskalla avata postiluukusta putoavia kirjeitä. Yrität olla ajattelematta asiaa ja jatkaa elämää tavalliseen tapaan.”

3. Ohjeistetaan pareja pohtimaan yhdessä, millaisia tunteita ja ajatuksia kyseisessä tilanteessa herää (dia 12). Oikeita tai väriä vastauksia ei ole. Ohjaaja kannustaa tarvittaessa antamalla esimerkkejä: ”Voisitko kuvitella olevasi ko. tilanteessa surullinen/hämmäntynyt/pettynyt? Miksi / Miksi et?” tai ”Yksi mahdollinen ajatus voisi olla: pelkään, että kohta kaikki saavat tietää minun olevan rahaton.”
4. Ohjaaja pyytää pareja kirjaamaan paperille (vähintään) viisi erilaista tunnetta tai ajatusta. Parien luona voi kierrellä avustamassa keskustelussa tarpeen mukaan.
5. Purku: Käykää läpi koko ryhmän kanssa, millaisia vastauksia saitte. Erosivatko vastaukset toisistaan? Millaista oli koettaa asettua esimerkkihenkilön asemaan? Oliko vastausten keksiminen helppoa/vaikeaa? Mistä luulet sen johtuvan?

6. Ryhmäkeskustelu: Paras tapa auttaa?

5 min

Diat 13-14

Tässä tehtävässä herätetään keskustelua erilaisista auttamistavoista sekä auttajan omien henkisten ja taloudellisten resurssien huomioimisesta.

Vaiheet:

1. Osallistujat palaavat ryhmiin.
2. Lukekaa esityksestä kohta MILO sivulta 13.
3. Ryhmät miettivät, auttaisivatko he Miloa (dia 14). Miksi? Miksi ei? Millä tavalla he auttaisivat? Ryhmät kirjoittavat vastauksensa lyhyesti paperille. Ohjaaja kiertää ryhmissä auttamassa keskustelua ja osallistumassa siihen tarpeen mukaan.
3. Jakakaa yhteisesti ajatuksia. On hyvä nostaa esille huomio siitä, että rahan lainaaminen ei useinkaan ole paras keino auttaa kaveria, vaikka tämä sitä toivoisikin. Se voi pikemminkin johtaa velkakierteeseen.

7. Puheeksiottamisen malli – miten puhua vaikeista asioista?

10 min

Diat 15-21

Yksi tapa ehkäistä rahaongelmia on ottaa rahahuolet rohkeammin puheeksi ja puuttua esimerkiksi kaverin tai läheisen tilanteeseen. Puheeksiottaminen voi kuitenkin tuntua hankalalta, jolloin sitä mieluummin välttelee. Puheeksiottamisen malli on yksi tapa lähestyä hankalaa keskustelutilannetta. Se ei toimi kaikissa tilanteissa sellaisenaan, mutta voi helpottaa vaikeiden asioiden käsittelyä.

Ohjaajan kannattaa käydä malli läpi ennakkoon, jotta ymmärtää ja osaa selittää sen. Osallistujia voi myös muistuttaa, että omien tunteidensa huomaaminen ja ymmärtäminen auttaa silloinkin, kun itse pitäisi pyytää apua.

Tähän tarvitaan: Power Point –esitys

Vaiheet:

1. Katsokaa esityksestä sivu numero 16. Mallissa on viisi askelta, jotka auttavat valmistautumaan hankalaan keskusteluun.
2. Käykää läpi jokainen kohta tarkemmin Power Point -esitystä (sivut 17-21) ja Milon tarinaa hyödyntäen. Ohjaaja kertoo ainakin seuraavat asiat ja esimerkit:

Motiivi eli syy (dia 17): Mieti, miksi haluat puuttua ystäväsi tilanteeseen ja ottaa asian puheeksi. Haluatko, että Milo voi paremmin vai oletko huolissasi lähinnä omasta tilanteestasi kämppiksenä? Yritä perustella puuttuminen Milon näkökulmasta. Mitä tarkemmin pystyt perustelevaan itsellesi syyn puuttua, sitä vakaampi pystyt olemaan keskustelutilanteessa ja seisomaan sanojesi takana. On myös tilanteita, joissa puuttuminen ei ole sinun tehtäväsi; joskus oma elämäntilanne voi olla niin raskas, että toisen auttamiseen ei yksinkertaisesti ole voimia. Sekin on tärkeää tunnistaa.

Valmistautuminen (dia 18): Ennen keskustelutilannetta on hyvä miettiä ennakkoon, mitä keskustelussa ehkä tapahtuu. Jos tunnet Milon hyvin, tiedät ehkä, mikä on hänelle tyyppillinen tapa reagoida. Suuttuuko hän helposti? Vetäytyykö hän? Kuittaako hän tilanteen naurulla? Varaudu myös siihen, mitä Milon reaktio sinussa herättää. Jos olet nopeasti kiihtyvä ja tiedät hermostuvasti helposti Milolle, valmistaudu siihen. Jos tiedät ahdistuvasi Milon reaktiosta, mieti, voisitko hyväksyä tunteesi ja antaa sen vain olla. Mieti myös sanavalintoja; miten asia on hyvä esittää juuri Milolle? Ota selvää ennakkoon siitä, mistä Milo voisi saada apua. Näin voit selvemmin osoittaa olevasi hänen puolellaan.

Mandaatti (dia 19): Mandaatti tarkoittaa lupaa. Pyydä Milolta lupa keskustelulle: ”Onko sinulla hetki aikaa / Onko sinulla nyt hyvä hetki jutella?” Yleensä ihminen on vastaanottavaisempi, jos hän on itse halunnut keskustella kanssasi, eikä hänellä ole kiire muualle. Muista, että Milolla on myös oikeus kieltäytyä keskustelusta; et voi pakottaa ketään siihen väkisin.

Keskustelu ja kuunteleminen (dia 20): Kun keskustelun aika on, pyri sanomaan asiasi mahdollisimman suoraan ja rauhallisesti. Älä selittele sanomiasi vaan luota siihen, että olet oikealla asialla. Turha selittely ja kiertely (”Siis ei tämä nyt oikeastaan ole mikään iso juttu...” ”Mulle itsellekin käy joskus näin, eikä tää nyt varsinaisesti oo mikään sellanen juttu mistä...”) vähentää sanomasi painoarvoa. Suora palaute on usein ystävällisempi tapa lähestyä, vaikka se ei siltä aluksi tunnukaan.

Hyväksy Milon reaktio ja myös oma tunnereaktiosi. Pidä oma motiivisi mielessäsi. Kuuntele aidosti ja osoita, että kuulet sanoittamalla Milon reaktio: ”Huomaan, että tämä ärsyttää/hämmmentää/huvittaa sinua.” Anna Milon puhua ja vastata.

Ratkaisun etsiminen (dia 21): Kuunneltuasi Miloa kerro, että olet etsinyt valmiiksi tahoja, joiden puoleen voi kääntyä. Kerro, että apua on saatavilla ja näytä konkreettisesti, mistä. Lupaudu tarvittaessa avuksi.

3. Keskustelkaa yhdessä siitä, millaisia ajatuksia malli herättää. Esim. Millaisissa tilanteissa tätä voisi hyödyntää? Oletko yleensä pyytänyt lupaa keskustelulle? Onko kuunteleminen helppoa?

8. Mistä saa apua?

5 min

Dia 22

Esityksen viimeisellä sivulla esitellään auttavia tahoja. Työpajan lopuksi käydään ne yksitellen läpi ja vierailaan yhteisesti auttavien tahojen nettisivuilla, mikäli siihen jää aikaa.

9. Palaute, kertaus ja kiitos

5 min

Lopuksi käydään kierros, jossa jokainen osallistuja kertoo lyhyesti, mitä työpajasta jäi mieleen. Palautetta ja fiiliksiä voi pyytää myös esimerkiksi kirjallisesti post-it -lapuille, jotka kiinnitetään seinään ennen kuin ryhmä poistuu tilasta.

Kiitä oppilaita työpajasta ja yhteistyöstä!

Mikäli ryhmä on jostain syystä hyvin nopea ja aikaa jää reilusti, voit halutessasi teettää seuraavan ekstratehtävän esimerkiksi kuudennen eli Miten ottaa puheeksi? -tehtävän jälkeen.

Tehtävän tarkoitus on saada osallistujat näkemään yhteiskunnallisia ja/tai tunnepohjaisia syitä sille, miksi yksilö ajautuu rahaongelmiin. Usein pintapuolisesti vaikuttaa siltä, että kysymys on yksilön omista huonoista valinnoista, vaikka esimerkiksi perhetaustan vaikutus on vahva.

Tähän tarvitset: Kyniä ja paperia jokaiselle ryhmälle

Vaiheet:

1. Parit (ja kolmikot) yhdistetään 4-5 hengen ryhmiksi.
2. Lukekaa Power Point -esityksestä Milon tarina (sivulla 11).
3. Ryhmät pohtivat mahdollisia syitä Milon tilanteelle. Kun yksi mahdollinen syy on löytynyt, ohjeistetaan kysymään vielä viisi kertaa ”miksi?”, jotta päästään pintatason syystä juurisyyn äärelle.

Esimerkki: Miksi Milo on joutunut tähän tilanteeseen? – Koska hän ei ole hoitanut raha-asioitaan. Miksi Milo ei ole hoitanut raha-asioitaan? – Koska hän ei ole osannut. Miksi hän ei ole osannut? – Koska kukaan ei ole koskaan opettanut häntä. Miksei kukaan ole opettanut? – Koska vanhemmat eivät olleet kotona opettamassa. Miksi vanhemmat eivät olleet opettamassa? – Koska perhe oli vähätuloinen ja vanhempien piti tehdä paljon töitä. Jos ryhmä saa tehtävän valmiiksi paljon ennen muita, tehtävä tehdään alusta uudelleen. Ryhmä valitsee jonkin toisen syyn ja kysyy taas viisi kertaa miksi.

Purku: Käykää ryhmien vastaukset läpi yhteisesti ja keskustelkaa niistä tarpeen tullen. Huom! Keskustelua kannattaa ohjata pois mustavalkoisesta ajattelusta ja herättää huomioimaan näkökulmia monipuolisesti.